

Rekabet Kurumu Başkanlığından,

REKABET KURULU KARARI

Dosya Sayısı : 2007-3-188 (İlk İnceleme)
Karar Sayısı : 08-08/82-24
Karar Tarihi : 24.1.2008

A. TOPLANTIYA KATILAN ÜYELER

10

Başkan : Prof.Dr.Nurettin KALDIRIMCI
Üyeler : Tuncay SONGÖR, M. Sıraç ASLAN, Süreyya ÇAKIN, Mehmet Akif ERSİN, İsmail Hakkı KARAKELLE

B. RAPORTÖRLER: Neşe Nur ONUKLU, Osman Tan ÇATALCALI

C. ŞİKAYET

EDEN : Adana Çiftçiler Birliği
Abidinpaşa Cad No:162 Seyhan Adana

20

D. HAKKINDA İNCELEME YAPILAN:

Gübre Üreticileri

E. DOSYA KONUSU: Gübre fiyatlarında son bir yılda, özellikle son aylarda ortaya çıkan artış.

F. İDDİALARIN ÖZETİ: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü'nün kurum kayıtlarına 13.12.2007 tarih ve 8217 sayı ile intikal eden, 10.12.2007 tarih ve B.14.0.TGM.0.12.00.03/2289 sayılı yazısında, tarımsal üretimin en önemli girdilerinden biri olan gübrenin fiyatında 2007 yılı içerisinde önemli boyutta artışlar olduğu ifade edilmiş ve yazı ekinde yer alan, Adana Çiftçiler Birliği tarafından yapılan başvurunun incelenerek Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bilgi verilmesi istenmiştir.

30

Adana Çiftçiler Birliği tarafından Bakanlığa gönderilen dilekçede, aylık bazda 2007 yılı gübre fiyatlarına yer verilerek 2007 yılı içerisinde çeşitli gübre ürünlerine ortalama %47 oranında zam yapıldığı, söz konusu artışın enflasyondan veya kurlarda yaşanan bir hareketlilikten değil, gübre satıcılarının keyfi politikalarından kaynaklandığı iddia edilerek Rekabet Kurumu'nun konuyla ilgili araştırma yapması gerektiği ifade edilmektedir.

40

G. DOSYA EVRELERİ: Kurum kayıtlarına 13.12.2007 tarih, 8217 sayı ile intikal eden başvuru üzerine, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesi uyarınca yapılan inceleme sonucu düzenlenen 17.1.2008 tarih ve 2007-3-188/İİ-08-NNO sayılı İlk İnceleme Raporu 21.1.2008 tarih, REK.0.07.00.00-110/13 sayılı Başkanlık Önergisi ile 08-08 sayılı Kurul toplantısında görüşülerek karara bağlanmıştır.

H. RAPORTÖRLERİN GÖRÜŞÜ: İlgili raporda; gübre fiyatlarındaki artışın uluslararası piyasalardaki gelişmelerden kaynaklı açıklamalarının olduğu göz önünde

50

bulundurulduğunda, gübre sektöründe 4054 sayılı Kanun'un ihlal edilmesi suretiyle anormal fiyat artışlarının ortaya çıktığına dair herhangi bir emarenin bulunmaması nedeniyle, 4054 sayılı Kanun çerçevesinde bir işlem yapmaya gerek olmadığı sonuç ve kanaatine ulaşıldığı ifade edilmektedir.

I. İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

I.1. Sektörün Genel Yapısı

60 Kimyasal gübreler, bitkilerin besin ihtiyacını karşılamak amacıyla mevsimsel olarak kullanılan, tarımsal üretimde tek başına % 40 verim artışı sağlayan tarım girdileridir. Kimyasal gübreler, öncelikle tek besinli ve çok besinli olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Tek besinli gübreler; içerisinde bitki besin maddelerinden azot, fosfor veya potasyum elementlerinden yalnızca birisini bulduran, içerdiği bu elementlere göre de azotlu, fosforlu ve potasyumlu şeklinde adlandırılan gübrelerdir. Kompoze gübreler ise, bu üç elementten birden fazlasını ihtiva eden gübrelerdir.

70 Gübre cinslerinden üre, amonyum nitrat (AN) ve amonyum sülfat (AS) sadece azot içeren, tekli ve üçlü süperfosfatlar ise sadece fosfor içeren gübrelerdir. Potasyum sülfat sadece potas içerirken; kompoze gübreler, azot, fosfor ve potastan iki veya üçünü farklı desenlerde içeren gübrelerdir.

80 Türkiye gübre piyasasında üretici olarak 7 kuruluş faaliyet göstermektedir. Bu 7 kuruluş toplam 5 sermaye grubuna ait bulunmaktadır. Sektörde yer alan kamuya ait kuruluşların (TÜGSAŞ'ın bağlı ortaklığı Gemlik Gübre ve Samsun Gübre ile İGSAŞ) özleştirilmesi 2005 yılında tamamlanmış ve kamunun üretici olarak varlığı sona ermiştir. Özelleştirmeler sonrası 2 yeni grup, Yılyak Yakıt Pazarlama Tic. A.Ş. Gemlik Gübre hisselerini, Yıldız Entegre Ağaç San. ve Tic. A.Ş. İGSAŞ hisselerini ve Kütahya Gübre varlıklarını satın alarak sektöre girmiş, sektörde yer alan Toros Gübre Samsun Gübre hisselerini alarak kurulu üretim kapasitesini artırmıştır.

Türkiye gübre endüstrisi iç pazara yönelik kurulmuş olup iki ana mal, kompoze ve TSP dışında kurulu kapasitesi iç talebi karşılayamaz durumdadır. Türkiye'deki üreticilerin toplam gübre üretim kapasitesi 5.341.000 Ton/Yıl'dır. 2000-2005 döneminde ortalama kapasite kullanım oranı %60¹ civarında gerçekleşmiştir.

90 Türkiye kimyevi gübre ihtiyacının yaklaşık %60'ı yerli üretimle karşılanırken %40'ı ise ithalatla karşılanmaktadır. İthalatın bu payının gübre cinslerine göre sebepleri değişmekle birlikte, kapasite yetersizliği ve ekonomik üretim yapılamaması ana sebepler olarak sıralanabilecektir. Dosya mevcudu bilgi ve belgelerden Türkiye'de 300 civarında kayıtlı ithalatçının bulunduğu bununla birlikte, fiilen ithalat yapan firma sayısının 15 civarında olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca yerli gübre üreticileri de üretmedikleri gübre cinslerini, ya da üretebilmekle birlikte ithal etmeyi daha ekonomik buldukları gübreleri ithal etmektedirler. Toplam kimyevi gübre ithalatı içinde yerli üreticiler tarafından gerçekleştirilen ithalat önemli bir pay almaktadır. Gübre ithalatının menşelerine göre dağılımı incelendiğinde; ithalatın yaklaşık % 65'inin BDT ülkelerinden, kalan %35'inin ise AB, Kuzey Afrika, ABD, Romanya ve Bulgaristan'dan yapıldığı görülmektedir. Gübre talebinin mevsimsel olması, gübre satışlarının kısa

¹ Toplam üretimin (fiziki), toplam kapasiteye (fiziki) oranı.

100 sürelere sıkışması nedeniyle malın sağlanması, taşınması ve satış/dağıtım noktalarına ulaştırılmasının planlı ve etkin bir şekilde yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk, dışalılarda ağırlıklı olarak yakın bölgelerdeki üreticilerin tercih edilmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda gübre ithalatının tamamına yakını Rusya Federasyonu, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan gibi yakın bölgelerdeki ülkelerden yapılmaktadır.

110 Gübre, bayi ve kooperatifler kanalıyla ülkenin çeşitli bölgelerindeki çiftçilere ulaştırılmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği (TKKMB), Pankobirlik, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Tariş'in tarım satış kooperatif birlikleri ve benzeri kooperatifler çiftçilerine gübre dağıtımını yapmak üzere, toplu alım yapmaktadırlar. Gübrenin tarım alanında nihai kullanıcısı olan çiftçilerin ülkenin hemen her noktasına yayılmış olmaları ve taşıma maliyetleri, sağlayıcılar arasındaki rekabette yaygın bayi ağına sahip olmayı önemli bir avantaj haline getirmektedir. Toplu satışlar yoluyla gübrenin fiziki toplamda yaklaşık %30'unun kooperatifler kanalıyla çiftçiye ulaşmasına karşın, satışların büyük kısmını oluşturan bayi satışlarında fazla sayıda ve ülkenin çeşitli bölgelerine yayılmış bayilerle çalışmak önem taşımaktadır.

120 Gübre büyük ölçekli, sermaye yoğun, sürekli üretim yapan, entegre tesislerde üretilmektedir. Son yıllarda ekonomik tesis büyüklüğündeki artış yatırım maliyetini daha da yukarıya çekmiştir. Yeni bir üretim tesisi kurma maliyeti 300-400 milyon ABD Doları'nın üzerindedir. Gelişmiş teknolojiler kullanılmasına karşın ana üretim proseslerinde değişiklik yoktur.

130 Pazara giriş engelleri potansiyel üretici ve ithalatçılar için yüksektir. Üretim için yatırım maliyetinin yüksekliğinin yanı sıra, ülkenin tüm bölgelerine yayılmış ve sayıca fazla çiftçinin ihtiyacının karşılanması yaygın bir dağıtım ağı ve satış sistemi gerektirmesi sağlayıcı olarak faaliyet gösterebilmenin zorluğunu artırmaktadır. Yaygın bir dağıtım ağına sahip olmaksızın sınırlı bir bölgede ve küçük ölçekli satışlarda bulunarak etkinliği sürdürülebilmek ise, gübrenin özellikle deniz yoluyla taşınmasında ölçek ekonomilerinin geçerliliği nedeniyle oldukça güçtür.

140 Gübre pazarında ithalatçı olarak etkinlik göstermenin ön koşulu uygun koşullarda iskele kullanabilmektir. Yurt içi ve özellikle yurt dışı taşıma maliyetleri açısından deniz yolunun kara yoluna göre -mamül gübre ve ham maddenin uygun fiyatla temini açısından- daha avantajlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, iskele tesislerinden faydalanabilmenin önemi anlaşılmaktadır. Ayrıca liman yakınında depoya sahip olunması, hem üretilen veya ithal edilen ürünlerin stoklanması hem de talebin yoğunlaştığı dönemlerde bayi ve kooperatiflere ürünün kısa sürede ulaştırılması açısından önemlidir. Bu itibarla, iskele kullanabilmek ve iskele yakınında bir depoya sahip olmak da, pazarda uzun süredir faal olan ve iskele tesislerine sahip üreticilere karşı ithalatçı firmaların rekabet edebilmesinin bir unsurudur.

27.11.1997 tarih ve 23183 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Tarımda Kullanılan Kimyevi Gübrelerin Yurt İçinden ve Yurt Dışından Tedariki, Dağıtım ve Desteklenmesi Hakkında Karar"da, gübre türlerine göre sabit değerler halinde destekleme miktarları belirlenmiştir. Daha sonra destekleme uygulamasının amacına ulaştığı düşünülerek, 2001 yılı Ekim ayında kaldırılmıştır. 2005 yılı Eylül ayında Bakanlar Kurulu kararı ile gübre desteği adı altında ekilen alan üzerinden sebze, meyve, süs bitkileri, özel çayır, mera, orman emvali ürün alanları için 1, hububat, yem

150 bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler alanları için 1,6 ve yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri alanları için 3 YTL/dekar çiftçiye ödeme yapılması uygulamaya konulmuştur.

7.1.2007 tarihli Resmi Gazete’de ise, “Tarımsal Faaliyette Kullanılan Mazot ve Kimyevi Gübre için Çiftçilere Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı” yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu karara göre ürünler yine 3 ana grupta toplanmıştır. Gübre destekleme tutarları; sebze, meyve, süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali ürün alanları için 1,43 YTL/dekar, hububat, yem bitkileri, baklagiller ve yumru bitki alanları için 2,13 YTL/dekar, yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitki alanları için ise 2,13 YTL/dekar şeklinde belirlenmiştir.

160 Tarım Bakanı tarafından yapılan açıklamalara göre kimyevi gübre desteği olarak çiftçiye 2005 yılında 271 milyon YTL ödenmiştir. 2007 yılında ise, 363 milyon YTL gübre desteği ödenmesi öngörülmektedir.

I.2. Yapılan Tespitler ve Hukuki Değerlendirme

I.2.1. 24.4.2007 tarih ve 07-34/339-121 sayılı Kurul Kararı

170 ilk inceleme konusuna benzer nitelikte bir yazı TC Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı tarafından Kurumumuza 19.3.2007 tarih ve 2152 sayı ile intikal etmiştir. Söz konusu yazı ve ekinde yer alan Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) Genel Başkanı Şemsi Bayraktar tarafından ilgili Bakanlığa yapılan başvurunun konusu, tarımsal üretimin temel girdilerinden biri olan gübrenin fiyatlarında son 1 yılda yaşanan aşırı artışlardır. Anılan başvuru üzerine hazırlanan ilk inceleme raporu, Kurul’un 24.4.2007 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve 07-34/339-121 sayılı karar alınmıştır. Söz konusu kararda,

180 “... gübre fiyatlarındaki artışın ulusal ve uluslararası piyasalardaki gelişmelerden kaynaklı açıklamalarının olabileceği, söz konusu fiyat artışlarının bu gelişmelerden kaynaklanması ihtimalinin, gübre sağlayıcısı teşebbüslerin 4054 sayılı Kanun’u ihlal etmelerinden kaynaklanma ihtimalinden çok daha yüksek görüldüğü, söz konusu firmaların 4054 sayılı Kanun’u ihlal etmek suretiyle bu fiyat artışlarına neden olduklarına yönelik herhangi bir iddiayı içeren bir başvurunun söz konusu olmadığı bir durumda, ön araştırma açılmasını gerektirecek emare de bulunmamıştır.”

değerlendirmesi yapılarak ön araştırma yapılmasına ya da soruşturma açılmasına gerek olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir.

Söz konusu kararın alınmasına gerekçe olarak gübre piyasasının aşağıda yer verilen özellikleri verilmiştir:

- 190
- Türkiye gübre endüstrisi kompoze ve TSP tipi gübreler dışında iç talebi karşılayamaz durumdadır.
 - Türkiye kimyevi gübre ihtiyacının yaklaşık % 60’ı yerli üretimle karşılanırken % 40’ı ise ithalatla karşılanmaktadır.
 - Ne azotlu gübrelerin ne de fosfatlı gübrenin Türkiye’de hammaddesi bulunmaktadır.

- Gübre üretim maliyetinin % 65-80'inin hammadde maliyeti olduğu ve bu girdilerin %80-85'inin ithalat yoluyla karşılanması nedeniyle bu sektör ithal girdilerine bağımlı bir endüstridir.
- Pazarda önemli bir oyuncu olan İGSAŞ doğalgaz fiyatlarındaki artış nedeniyle 2006 yılında üretimini durdurmuştur.
- İç piyasadaki gübre fiyat değişimleri uluslararası gübre ve hammadde fiyatları ile döviz kur artışları tarafından belirlenmektedir.
- Şikayete ilişkin dönemde hem dolar kurunda hem de doğalgaz fiyatlarında yükselme olmuştur. Bu artışlar gübre fiyatlarındaki yükselişin bir kısmını açıklamaktadır.
- Bioenerji amaçlı bitkisel üretimdeki artış dünya piyasalarında gübreye olan talebi arttırmıştır ve bu durum neticesinde gübre fiyatlarında 2007 yılının ilk 3 ayında ciddi bir yükselme yaşanmıştır.

Yukarıda değinilen 24.4.2007 tarihli karardan günümüze kadar geçen sürede gübre piyasasında herhangi bir değişiklik olup olmadığının, oldu ise bu gelişmelerin neler olduğunun incelenmesi gerekmektedir.

I.2.2. Gübre Piyasasının Güncel Durumu

Gübre fiyatlarında son aylarda yaşanan artışları konu alan inceleme konusu başvuru, Adana Çiftçiler Birliği Başkanı Cumali Doğru tarafından yapılmıştır. Başvuruya ilişkin detaylı bilgi almak amacıyla Raportörlerce yapılan telefon görüşmesinde Cumali Doğru, gübre üreticilerinin bir araya gelerek rekabeti sınırlayıcı bir anlaşma ya da eylem içerisinde olduklarına ilişkin duyuları olmadığını ancak son aylarda gübre fiyatlarındaki önemli artışlar sebebiyle önlem alınması için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na başvurduklarını ifade etmiştir. Söz konusu başvuruda yer alan gübre fiyatlarına ilişkin tabloya aşağıda yer verilmektedir.

Tablo-1: 2007 Yılı Gübre Satış Fiyatları (YTL/ton)

Gübre Cinsi	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Yıllık Artış Oranı
20-20-0	400	420	470	500	485	475	475	500	510	530	605	% 51
15-15-15	415	430	500	500	485	465	465	500	510	530	635	%53
Üre	550	560	670	640	625	605	605	605	605	600	680	%29
A.Sülfat	270	285	320	360	360	340	340	360	360	380	435	%64
Ca %23	310	320	350	320	315	310	310	310	310	320	430	%40
AN %33	365	380	420	410	385	345	345	375	375	405	530	%45
DaP	545	570	680	710	700	710	710	750	770	735	800	%45
Ortalama												%47

Kaynak: Adana Çiftçiler Birliği

Cumali Doğru'dan alınan bilgiye göre söz konusu fiyatlar Adana'da faaliyet gösteren bir gübre bayisinin satış fiyatlarıdır. Tablodan görülebileceği üzere fiyatlar genel olarak gübre atım dönemleri olan ilkbahar ve sonbahar aylarında artış göstermekte yaz aylarında ise düşüşe geçmektedir. Sektörde gübreleme döneminde fiyatların artmasının arz talep dengesi bakımından normal olduğu kanaatine varılmıştır..

24.4.2007 tarihli kurul kararında belirtildiği üzere, iç piyasadaki gübre fiyat değişimleri uluslararası gübre ve uluslararası hammadde fiyatları ile döviz kuruna bağlı olarak

gerçekleşmektedir. Nitekim Kasım 2005 tarihli TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı 9. Kalkınma Planı Kimya Sanayi Özel İhtisas Komisyonu, Gübre Çalışma Grubu Raporu'nda bu durum;

240

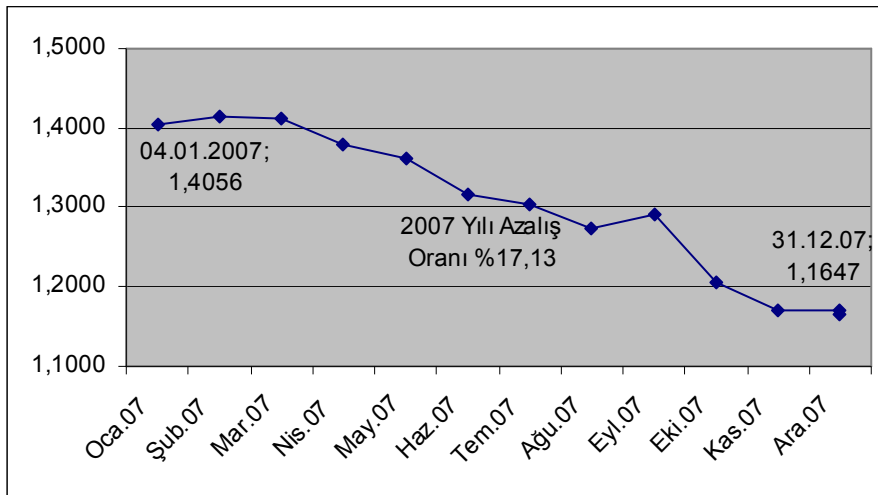
“Maliyetlerin yüzde 65-80'inin hammadde maliyeti olduğu, hammaddelerin büyük kısmının ithal yoluyla tedarik edildiği, uluslararası hammadde fiyatlarının ve döviz kurlarındaki değişimlerin gübre maliyetleri üzerinde kritik öneme sahip olduğu bilinmektedir.”

şeklinde ifade edilmektedir. Bu çerçevede inceleme konusu başvuru, önceki ilk incelemeye paralel olarak, uluslararası fiyatlar ve döviz kuru değişimleri bakımından ele alınacaktır.

Tablo 2'de, 2007 yılında ülkemizde ABD Dolar kurunun seyrine yer verilmiştir.

250

Tablo-2: 2007 yılı ABD Doları Kuru



Kaynak: TCMB Efektif Döviz Alış Kuru

Tablodan Ocak-Şubat aylarındaki artışın dışında genel olarak dolar kurunun düşüş eğilimi içinde olduğu görülmektedir. Bu durumun özellikle iç tüketimin %40'ının ve hammaddenin neredeyse tamamının ithalatla karşılandığı dikkate alındığında gübre ithalatçıların alım gücünü artırıcı etkisi olduğu söylenebilecektir. Ancak, ABD Doları küresel anlamda güç kaybetmektedir. Genel olarak Euro karşısında zayıflayan ABD Doları'nın düşüş trendi uluslararası piyasalar tarafından da gözlenmektedir. Bu çerçevede ülkemizde dolar kurundaki düşüş eğiliminin, özellikle aşağıda detaylandırılan uluslararası fiyatlardaki artışlarla birlikte değerlendirildiğinde gübrenin iç piyasadaki fiyat seyri üzerinde mevcut durumda önemli bir etkisi olmadığı kanaatine ulaşılmaktadır.

260

Dolar kuruna ilişkin açıklamanın ardından uluslararası piyasalarda gübre fiyatlarının değişiminin incelenmesi gereklidir. İlk inceleme sürecinde gübre piyasasına ilişkin bilgi elde etmek amacıyla, piyasaya ilişkin veri toplayan ve sektördeki oyunculara lisans ve tescil belgesi sağlama görevini yürüten Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nden (TÜGEM) bilgi talep edilmiştir. TÜGEM tarafından gönderilen yazıda gübre fiyat artışlarına ilişkin olarak,

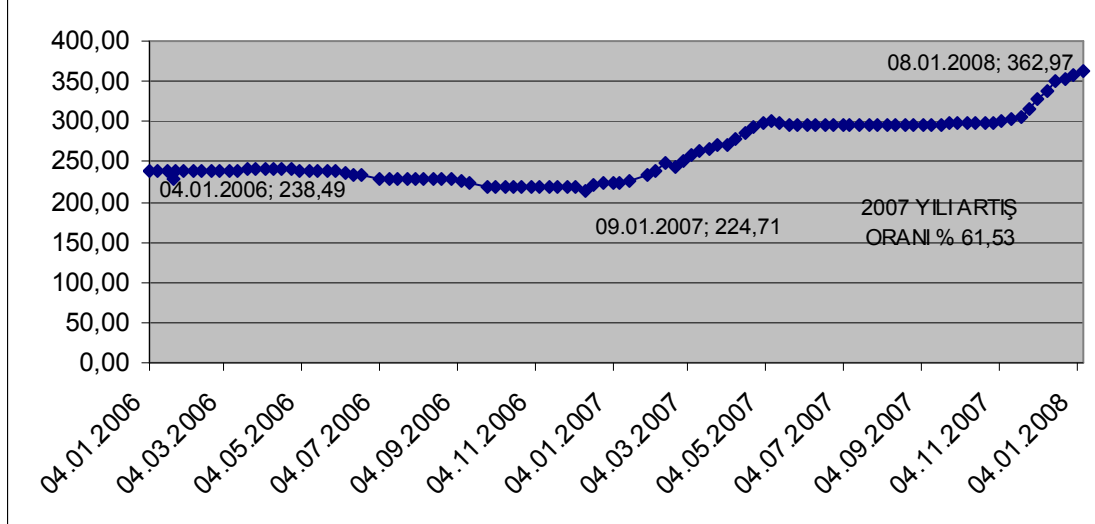
270

“Ülkemizde kimyevi gübre fiyatları; dünya gübre fiyatları, gemi navlun fiyatları, ithal edilen ülkeye uygulanan gümrük vergisi, gübre kullanım mevsimine ve dolar kuruna göre belirlenmektedir. ... Ülkemizdeki kimyevi gübre fiyat artışlarının başlıca nedeni yurt dışı fiyatlarda meydana gelen artışlardır.”

değerlendirilmesinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Esasen bu durum ülkemizde gübre tüketiminin %40'ının ithalatla karşılanması ve üretimin ise yine ithal hammaddeye bağımlı olarak gerçekleştirilebilmesinden kaynaklanmaktadır. Aşağıda uluslararası gübre fiyatlarına ilişkin veriler ve değerlendirmelere yer verilmektedir.

280

Tablo-3: Amonyum Nitrat Bazlı Gübre Rusya Limanı FOB Fiyatlarının Seyri (Dolar/Ton)



Kaynak: ABD Ticaret Bakanlığı Uluslararası Ticaret Birimi²

Tablo 3, amonyum nitrat cinsi katı gübrenin ABD Ticaret Bakanlığı tarafından yayınlanan Rusya limanı çıkış fiyatı değişikliklerini yansıtmaktadır. Görüldüğü üzere Mayıs-Kasım 2007 ayları arasında 250 ABD Doları/ton olan gübre fiyatı, Kasım ayı sonlarına doğru ciddi artış göstermiş ve 8.1.2008 itibarıyla 362 ABD Doları seviyesine yükselmiştir. 2007 yılında gübre fiyatındaki artış oranı %61,53 olarak gerçekleşmiştir. Bu yükselişin olası etkilerine değinmeden önce uluslararası piyasada gübre fiyatlarının durumuna ilişkin olarak TÜGEM tarafından gönderilen bilgilere yer verilecektir.

290

Tablo-4: Uluslararası Piyasalarda 2007 yılı Gübre Fiyatları³ (Dolar/Ton)

	Üre	As %21	DaP	AN %33
Ocak	265	125	273	170
Şubat	292	138	303	183
Mart	313	152	391	210
Nisan	290	153	429	198
Mayıs	296	136	428	162
Haziran	287	128	432	159
Temmuz	265	125	432	166
Ağustos	267	128	459	182
Eylül	312	164	459	207
Ekim	331	193	476	220
Kasım	370	217	519	274
Aralık	391	245	570	314
Ortalama Artış	48%	96%	109%	85%

Kaynak: TÜGEM

² <http://ia.ita.doc.gov/reference-price/refprice-a821811.html>

³ TÜGEM'den alınan bilgiye göre bu fiyatlar gübreye ilişkin uluslararası yayınlarda yer alan istatistiksel FOB fiyatlarını yansıtmaktadır. FOB fiyatı tedarikçinin ürünü, nakliyesini gerçekleştirecek gemiye kadar ulaştırması maliyetini içerir. Ürün güverteye çıktıktan sonraki maliyet müşteriye aittir.

TÜGEM tarafından gönderilen bilgiler incelendiğinde özellikle 2007 yılının son aylarında uluslararası gübre fiyatlarında çok ciddi artışlar olduğu görülmektedir. TÜGEM verilerine göre 2007 yılı içinde AN 33 %85, AS 21 %96, DAP %109 ve Üre %48 daha pahalı hale gelmiştir. Gerek ABD Ticaret Bakanlığı gerekse TÜGEM verileri uluslararası gübre fiyatlarında önemli ölçüde artışlar olduğunu doğrulamaktadır.

300

Bu kapsamda uluslararası piyasalarda gübre fiyatlarında yaşanan artış ile ülkemizdeki fiyat artışı oranlarının kıyaslanması iç piyasada uluslararası piyasalardan farklı olarak bir yükseliş gerçekleşip gerçekleşmediğinin ortaya konulması bakımından gereklidir.

Tablo-5: Ocak –Kasım 2007 dönemi Türkiye ve Uluslararası Piyasa Fiyatı Artış Oranları

Gübre cinsi	Veri kaynağı	Artış Oranı(%)
Üre	Türkiye (Şikayetçi)	24
	Türkiye (TUGEM)	27
	Dünya (FOB)	40
A.Sülfat	Türkiye (Şikayetçi)	61
	Türkiye (TUGEM)	66
	Dünya (FOB)	74
DaP	Türkiye (Şikayetçi)	47
	Türkiye (TUGEM)	48
	Dünya (FOB)	90
AN %33	Türkiye (Şikayetçi)	45
	Türkiye (TUGEM)	43
	Dünya (FOB)	61
Ortalama	Türkiye (Şikayetçi)	44
	Türkiye (TUGEM)	46
	Dünya (FOB)	66

310 Tablodan görülebileceği üzere üre cinsi gübrede dünyada %40 seviyesinde gerçekleşen fiyat artış oranı, Türkiye’de TÜGEM ve şikayetçiden sağlanan verilere göre %24-27’dir. Benzer bir şekilde amonyum sülfat, DAP ve amonyum nitrat %33’de de uluslararası fiyat artışları ülkemizdeki fiyat artışlarının çok üzerinde gerçekleşmiştir. Ortalamada Türkiye fiyatları %45 seviyesinde artarken, dünya piyasalarında artış %66’yı bulmuştur. Daha önceki bölümlerde değinildiği üzere, ABD Doları genel olarak global düzeyde güç kaybetmektedir. Dolayısıyla dolar bazındaki uluslararası gübre fiyatlarındaki artışın bir kısmının, doların değer kaybı karşısında gübre ihracatçısı ülkelerin fiyatlarını yukarı çekmelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu kapsamda, 2007 yılı içinde çeşitli ülke paraları karşısında doların %2-10 değer kaybettiği dikkate alındığında, tabloda %66 olarak belirtilen ortalama artış oranının, dolardaki değer kaybı arındırıldıktan sonra %56-64 seviyelerinde olacağı görülmektedir. Bu çerçevede, ülkemizde uluslararası piyasalardan bağımsız olarak fiyat artışları gerçekleştiğini ifade etmek mümkün görünmemektedir.

320

Yukarıdaki veriler ülkemizde gübre fiyatındaki artışların uluslararası piyasalara bağımlı olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, uluslararası fiyatların FOB fiyatı olması nedeniyle yurt içi satış fiyatlarının söz konusu FOB

fiyatından ne ölçüde farklılaştığının ortaya konulması ülkemiz gübre fiyatlarının genel seviyesi hakkında daha ayrıntılı bilgi sağlayacaktır.

330

Tablo 6'da çeşitli gübre cinslerine ilişkin olarak şikayetçi ve TÜGEM tarafından sağlanan yurt içi satış fiyatları ile yine TÜGEM tarafından gönderilen uluslararası FOB fiyatları karşılaştırılmıştır. İç fiyatlar ile dış fiyatlar oranlandığında genel olarak, iç fiyatların uluslararası fiyatların 1,5-1,9 katı olduğu görülmektedir. TÜGEM tarafından gönderilen yazıda, ülkemize girişte yurt içi KDV hariç gübre fiyatının FOB fiyatı üzerine navlun, sigorta, gemi tahliye, gümrük vergisi, depolama, torba, torbalama eklenmesi suretiyle oluştuğu, bu maliyetlerin de ortalama olarak FOB fiyatının %35'ine denk geldiği ifade edilmektedir. Gübrenin çiftçiye satış fiyatı ise, bu miktar üzerine KDV, yurt içi satış ve dağıtım maliyetleri ile ithalatçı/aracı kârının eklenmesiyle oluşmaktadır.

340

Dosya mevcudu bilgi ve belgelerden, Uluslararası piyasalarda gübre fiyatlarının seyrine ilişkin farklı kaynaklardan bilgi almak amacıyla internette araştırma yapıldığı anlaşılmıştır. Ulaşılan kaynaklardan ilki olan ABD Tarım Bakanlığı, Ekonomik Araştırmalar Merkezi'nin yayını olan Amber Waves Dergisi'dir. Bu derginin Kasım 2007 sayısında⁴ "Arz Sıkışıklığı ve Talep Yoğunluğu Birleşik Devletler Azotlu Gübre Fiyatlarını Arttırabilir" başlıklı makalede özetle, mısır ekiminin azotlu gübre kullanımında en büyük paya sahip olduğu, 2007 yılında mısır ekili alanların %19 oranında arttığı, dünyada da genel olarak azotlu gübre talebinin artmakta olduğu göz önünde bulundurulduğunda ABD'nin azotlu gübre ithalatının giderek daha pahalı hale geleceği ifade edilmektedir. Ayrıca doğalgazın azotlu gübre üretimi için gerekli olan amonyak sentezinin ana hammaddesi olduğu, ülke içinde doğalgaz fiyatlarındaki yükselme eğiliminin amonyak üretim kapasitesini %35 ölçüsünde azalttığı ve amonyak ithalatını arttırdığı belirtilmektedir.

350

Dosya mevcudu bilgi ve belgeden DAP cinsi gübrede, 2007 yılının başından itibaren fiyatların çok hızlı bir şekilde arttığı, gübre kullanımının azaldığı yaz aylarında yatay bir seyir izlediği ve yıl sonuna doğru tekrar büyük bir artış gösterdiği anlaşılmıştır.

360

Ulaşılan çeşitli kaynaklarda⁵ özetle, dünyada genel olarak tarımsal ürünlere talebin artması ve özellikle ABD'de tarım alanlarının büyük ölçüde etanol⁶ üretimi amaçlı ekimlere ayrılması nedeniyle tahıl fiyatlarının artmakta olduğu, iklimsel sorunlar nedeniyle ürün getirisinin azaldığı bu dönemde, talebin artmasının dünya tahıl stoğunu azalttığı ve hatta mevcut stoğun dünyanın ancak 40 günlük tüketimini karşılayabildiği, ayrıca global düzeydeki bu durumun ne kadar süreceğinin bilinmediği, bununla birlikte fiyatlarda yaşanan artışların önemli ölçüde kalıcı olduğu ve geçmiş fiyat seviyelerine dönüşün gerçekleşmesinin beklenmediği ifade edilmektedir. Tarım ürünleri fiyatlarındaki artış ile Hindistan ve Çin'deki teşvik politikaları nedeniyle dünya gübre talebinin arttığı, mevcut durumda hammaddelerde yaşanan kıtlık ve tarımsal ürün stoğundaki azalma nedeniyle gübre piyasasının uzun süre daha bu şekilde kalacağı belirtilmektedir.

370

⁴ <http://www.ers.usda.gov/AmberWaves/November07/Findings/TightSupply.htm>

⁵ www.efma.org

⁶ Tahıldan üretilen bir cins alkol olan etanol, tek başına ya da benzinle karıştırılarak yakıt olarak kullanılabilir.

Tablo 6: Türkiye Gübre Satış ve Uluslararası FOB Fiyatları (YTL/Ton)

Tür/2007		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım
Üre	Türkiye (Şikayetçi)	550	560	670	640	625	605	605	605	605	600	680
	Türkiye (TÜGEM)	541	568	632	620	618	590	577	563	565	593	685
	Dünya (FOB YTL)	372	413	442	400	403	378	346	340	403	399	433
	Şikayetçi/Dünya (YTL)	1,48	1,36	1,51	1,60	1,55	1,60	1,75	1,78	1,50	1,50	1,57
	TÜGEM/Dünya (YTL)	1,45	1,38	1,43	1,55	1,53	1,56	1,67	1,65	1,40	1,49	1,58
A.Sülfat	Türkiye (Şikayetçi)	270	285	320	360	360	340	340	360	360	380	435
	Türkiye (TUGEM)	269	282	331	348	337	324	322	353	341	356	446
	Dünya (FOB YTL)	175,7	195	215	211	185	169	163	163	212	233	254
	Şikayetçi/Dünya (YTL)	1,54	1,46	1,49	1,70	1,95	2,02	2,08	2,21	1,70	1,63	1,71
	TÜGEM/Dünya (YTL)	1,53	1,45	1,54	1,65	1,82	1,92	1,97	2,16	1,61	1,53	1,75
DaP	Türkiye (Şikayetçi)	545	570	680	710	700	710	710	750	770	735	800
	Türkiye (TUGEM)	540	565	651	686	700	705	715	738	760	738	800
	Dünya (FOB)	273	303	391	429	428	432	432	459	459	476	519
	Dünya (FOB YTL)	384	428	552	592	582	569	564	585	593	573	608
	Şikayetçi/Dünya (YTL)	1,42	1,33	1,23	1,20	1,20	1,25	1,26	1,28	1,30	1,28	1,32
	TÜGEM/Dünya (YTL)	1,41	1,32	1,18	1,16	1,20	1,24	1,27	1,26	1,28	1,29	1,32
AN %33	Türkiye (Şikayetçi)	365	380	420	410	385	345	345	375	375	405	530
	Türkiye (TUGEM)	374	382	422	423	381	358	364	377	379	369	535
	Dünya (FOB)	170	183	210	198	162	159	166	182	207	220	274
	Dünya (FOB YTL)	238,95	258,67	296,73	273,26	220,43	209,34	216,56	231,98	267,32	265,06	321,02
	Şikayetçi/Dünya (YTL)	1,53	1,47	1,42	1,50	1,75	1,65	1,59	1,62	1,40	1,53	1,65
	TÜGEM/Dünya (YTL)	1,57	1,48	1,42	1,55	1,73	1,71	1,68	1,63	1,42	1,39	1,95

Diğer bir kaynaktaki⁷, Güney Amerika, Çin ve Hindistan'ın tüketimindeki artış nedeniyle dünya gübre talebinin %14 arttığı, gübre maliyetinin ise 2006 kışından itibaren %20 yükseldiği ve 2008 yılında da hızla artmaya devam edeceğinin ifade edildiği anlaşılmıştır.

380 Daha önce de değinildiği üzere gübre maliyetinin %65-80'inin hammadde maliyetinden oluşması nedeniyle gübre fiyatları hammaddeler olan amonyak, fosfat ve potasyum fiyatlarına aşırı duyarlıdır. Amonyakın elde edilmesi sürecinde doğalgaz kullanılması gübre fiyatlarını doğalgaz fiyatlarına ve genel olarak enerji fiyatlarına bağımlı hale getirmektedir. Bu durum DPT gübre raporunda;

“Azotlu gübrelerde rekabet gücünü belirleyen doğal gaz fiyatıdır. Doğal gaz fiyatları aynı seviyede olduğundan bu gübrelerde AB ve ABD ile rahatlıkla rekabet edilebilirken BDT Ülkeleri ile rekabet şansımız yoktur. AB ve ABD için de aynı durum geçerlidir. Çünkü BDT ülkeleri doğal gazı sübvansiyonlu fiyatla (ihraç fiyatının beşte biri) üreticilerine vererek haksız rekabet yapmaktadırlar”

390 şeklinde ifade edilmektedir. İGSAŞ'ın 2006 yılı Mart ayında doğalgaz fiyatlarının yüksekliği sebebiyle üretimini durdurmuş olması bu konuya dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir.

Dünyada genel olarak enerji fiyatlarında, özellikle petrol ve doğalgaz fiyatlarında artış eğilimi söz konusudur. Bu durumun da üretiminde doğalgaz kullanılan gübre fiyatlarını etkileyeceği açıktır.

400 ABD, etanol üretimini Ortadoğu petrolüne bağımlılığına son verebilmek amacıyla teşvik etmektedir. Bu teşvik daha fazla mısır ekimi ve daha fazla gübre kullanımı anlamına geldiğinden bu durumun gübre fiyatlarının son dönemdeki artışında etkisi olduğu gözlenmektedir.

Yukarıda yer verilen tüm bilgiler bir arada değerlendirildiğinde gübre piyasasının yapısal bir değişim süreci içinde olduğu görülmektedir. Bu değişimin nedenleri ise;

- etanol üretimi amaçlı bitki ekiminin ve tahıl ürünlerine yönelik talebin güçlenmesi,
- iklimsel sorunlar sebebiyle dünyada tarımsal ürün getirilerinin azalması,
- enerji fiyatlarının genel olarak artış eğilimi içinde bulunması,
- Çin ve Hindistan'ın tarımsal teşvik politikaları,
- 410 - bir çok ülkede amonyağın elde edilmesi için gerekli olan doğalgazın pahalı olması nedeniyle üretime son verilmiş olması,
- bu durumun doğalgaz rezervine sahip ülkeler lehine gübre arzını zayıflatmasıdır.

420 Hem gübre talebinde hem de gübre üretim maliyetlerinde yaşanan artış, uluslararası gübre ticaretini olumsuz yönde etkileyerek gübre fiyatlarının artmasına neden olmaktadır. Küresel anlamda tarımsal ürünlere ve dolayısıyla gübreye yönelik talebin artması, gübre hammaddelerinden özellikle doğalgazın genel olarak enerji fiyatlarındaki artışlara bağımlı olması, Türkiye gibi ithalatın iç tüketimin %40'ını teşkil ettiği ve üretim için de ithal hammaddeye bağımlı olan ülkelerde uluslararası fiyatların

⁷ <http://cropwatch.unl.edu/archives/2007/crop27/Fertilizer1.htm>

iç fiyatların en önemli belirleyicisi olması sonucunu doğurmaktadır. Bu çerçevede halihazırda Adana Çiftçiler Birliği ve TÜGEM'den alınan bilgiler çerçevesinde sektörde rekabeti sınırlayıcı nitelikte bir anlaşma olduğuna işaret edecek herhangi bir olgunun bulunmaması da göz önünde bulundurularak, gübre fiyatlarındaki artışların uluslararası fiyatlardaki artışlardan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

J. SONUÇ

Düzenlenen rapora ve incelenen dosya kapsamına göre,

430

Dosya konusu şikayet ile ilgili olarak 4054 sayılı Kanun çerçevesinde herhangi bir işlem yapılmasına gerek olmadığına, şikayetin reddine OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.